

Międzynarodowa konferencja naukowa *Kitabistyka – metodologia badań i publikacja źródeł* (*Kitabistika – tyrimų metodologija ir šaltinių publikavimas / Kitab Studies – Research Methodology and Source Publication*) oraz wystawa *Droga nauczycieli: badania nad kulturą narodów litewskich jako pokłosie współpracy szkół kitabistycznych uniwersytetów wileńskiego i toruńskiego* (5–6.10.2023, Uniwersytet Wileński)

Joanna Kulwicka-Kamińska

Centrum Badań Kitabistycznych
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska
E-mail: Joanna.Kulwicka-Kaminska@umk.pl
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8566-9181>

Abstract. W dniach 5–6 października 2023 r. na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wileńskiego odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa, poświęcona 55. rocznicy wydania monografii Antona Antonowicza (1910–1980) pt. *Белорусские тексты, писанные арабским письмом, и их графико-орфографическая система* (1968) oraz 85. rocznicy urodzin Valerija Czekmonasa (1937–2004). W dwudniowej konferencji wzięło udział 37 naukowców z Litwy, Polski, Estonii, Ukrainy, Turcji i innych krajów. Ponadto kilkunastu słuchaczy w formie *online*. Obrady plenarne i sekcje były związane tematycznie z badaniami profesorów Antonowicza i Czekmonasa. Koncentrowały się na dziedzictwie kulturowym byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego, w tym na zagadnieniach historii, języka i kultury Tatarów oraz staroobrzędowców, a także na socjolingwistyce bałtyckiej i słowiańskiej, etnolingwistyce i kontaktach językowych.

Słowa kluczowe: A. Antonowicz, W. Czekmonas, kitabistyka, Wielkie Księstwo Litewskie, Uniwersytet Wileński, Centrum Badań Kitabistycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

International Scientific Conference *Kitabistics – Research Methodology and Publication of Sources* (*Kitabistika – tyrimų elektrológija ir šaltinių publikavimas / Kitabistyka – metodologia badań i publikacja źródeł*) and the Exhibition *The Way of Teachers: Research on the Culture of Lithuanian Nations as a Result of Cooperation between Kitabistic Schools of the Universities of Vilnius and Toruń* (5–6/10/2023, Vilnius University)

Summary. On October 5–6, 2023, an international scientific conference *Kitabistyka – metodologia badań i publikacja źródeł* (*Kitabistika – tyrimų metodologija ir šaltinių publikavimas / Kitab Studies – Research Methodology and Source Publication*) was held at the Faculty of Philology of Vilnius University. The conference was dedicated to the 55th anniversary of the publication of the work of Vilnius University professor A. Antonovich (1910–1980), devoted to Belarusian texts written in Arabic letters, as well as the 85th anniversary of Vilnius University professor Valery Chekmonas (1937–2004). The two-day conference was attended by 37 scientists from Lithuania, Poland, Estonia, Ukraine, Turkey and other countries. Plenary sessions and section work were thematically related to the research of Vil-

nus University professors. The speakers focused on the cultural heritage of the former Grand Duchy of Lithuania in the field of history, culture, language of the Tatars, Old Believers, as well as sociolinguistic Balto-Slavic studies, ethnolinguistics, and language contacts. The conference was preceded by a long history of cooperation between scientific centers of Lithuania and Poland. The exhibition dedicated to the two Professors in the Scientific Library of Vilnius University was presented.

Keywords: A. Antonovich, V. Čekmonas, kitabistics, Grand Duchy of Lithuania, Vilnius university, Nicolaus Copernicus University.

Tarptautinė mokslinė konferencija „*Kitabistyka – metodologia badań i publikacja źródeł / Kitabistika – tyrimų metodologija ir šaltinių publikavimas / Kitab Studies – Research Methodology and Source Publication*“ ir paroda „Mokytojų kelias: Lietuvos tautų kultūros tyrimai kaip bendradarbiavimo rezultatas“. Vilniaus ir Torunės universitetų kotabistikos mokyklos (2023-06-10, Vilniaus universitetas)

Santrauka. Vilniaus universiteto Filologijos fakultete 2023 m. spalio 5–6 dienomis vyko tarptautinė mokslinė konferencija „*Kitabistyka – metodologia badań i publikacja źródeł / Kitabistika – tyrimų metodologija ir šaltinių publikavimas / Kitab Studies – Research Methodology and Source Publication*“, skirta 55-osioms prof. A. Antonovičiaus (1910–1980) monografijos „Baltarusių tekstai, rašyti arabų rašmenimis, ir jų grafikos bei ortografijos sistema“ (1968) išleidimo metinėms ir prof. V. Čekmono (1937–2004) 85-osioms gimimo metinėms paminėti. Dviejų dienų trukmės konferencijoje pranešimus skaitė 37 mokslininkai iš Lietuvos, Lenkijos, Estijos, Ukrainos, Turkijos ir kt. Po plenarinio posėdžio mokslininkai dirbo šešiose sekcijose. Pranešėjai daug dėmesio skyrė LDK kultūros paveldui: totorių, sentikių istorijai, kultūros, kalbos raidai, taip pat sociolingvistikai, etnolingvistikai, kalbų kontaktams. Konferencijos dalimi tapo dviems profesoriams skirta paroda Vilniaus universiteto Mokslinėje bibliotekoje. Konferencija yra ilgamečio Lietuvos ir Lenkijos mokslo centrų bendradarbiavimo rezultatas.

Reikšminiai žodžiai: A. Antonovičius, V. Čekmonas, kitabistika, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, Vilniaus universitetas, Torunės Mikalojaus Koperniko universiteto Kitabistikos tyrimų centras.

W dniach 5–6 października 2023 r. na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wileńskiego odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa *Kitabistyka – metodologia badań i publikacja źródeł (Kitabistika – tyrimų metodologija ir šaltinių publikavimas / Kitab Studies – Research Methodology and Source Publication)*

Jej myślą przewodnią było uczczenie 55. rocznicy wydania monografii Antona Antonowicza (1910–1980) pt. *Белорусские тексты, писанные арабским письмом, и их графико-орфографическая система* (1968) oraz 85. rocznicy urodzin Valerija Czekmonasa (1937–2004). Pasja badawcza uczonych i ich otwartość na współpracę połączyły ze sobą dwa ośrodki uniwersyteckie: wileński i toruński. Jednym z ich wspólnych pól badawczych jest kitabistyka. To właśnie w Wilnie w 1968 r. ukazało się pierwsze naukowe opracowanie tatarskiej literatury rękopiśmiennej, którym była wspomniana wyżej monografia Antonowicza. Przez wiele lat stanowiła ona podstawowe źródło wiedzy o tatarskich manuskryptach. Kontynuatorem podjętych przez Antonowicza prac był Valerij Czekmonas, który w 1985 r. opublikował programowy artykuł *Гадальная книга Ходыны (из китаба KY-1446)*. Z kolei w Polsce badania kitabistyczne zapoczątkował w drugiej połowie lat 80. XX wieku

Czesław Łapicz, także uczeń Antonowicza. W 1986 r. ukazała się monografia jego autorstwa *Kitab Tatarów litewsko-polskich (Paleografia. Grafia. Język)*. Ten ostatni tak pisał o swoim mistrzu:

„Mam przyjemność z dumą uważać się za ucznia Profesora, za naśladowcę i kontynuatora Jego naukowych zainteresowań oraz pasji badawczych. To z Jego inspiracji i dzięki Jego korespondencyjnym zachętom i wskazówkom, a wreszcie dzięki przesłanej mi autorskiej monografii o białoruskich (i polskich) tekstach tatarskich pisanych alfabetem arabskim, podjąłem żmudne, ale jakże fascynujące badania piśmiennictwa Tatarów — muzułmanów Wielkiego Księstwa Litewskiego” [Łapicz 2016, 207].

Łapicz jest też autorem wspomnień o Valeriju Czekmonasie:

„[...] odkryłem inną pasję naukową prof. Czekmana: oryginalne piśmiennictwo litewskich Tatarów. To on był pierwszym kontynuatorem dzieła zmarłego wileńskiego badacza, Antoniego K. Antonowicza, to on zadbał o to, by unikatowa kitabistyczna tradycja badawcza na Uniwersytecie Wileńskim nie zanikła. Jako promotor wykształcił znaną dzisiaj badaczkę piśmiennictwa Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego, prof. Galinę Miszkinene. Było mi miło, gdy w 1998 r. Profesor zwrócił się do mnie z prośbą o napisanie recenzji jej rozprawy doktorskiej oraz udziału w przewodzie naukowym, co wiązało się z moim wyjazdem do Wilna. Byłem pod ogromnym wrażeniem przebiegu procedury, gdyż obrona była prowadzona w trzech językach dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego: litewskim, białoruskim i polskim, a ponadto także w języku rosyjskim. I wszyscy uczestnicy naukowego wydarzenia doskonale się rozumieli” [Łapicz 2017, 62].

I dalej:

„Kilka lat później, w 2001 r., to ja z kolei prosiłem Profesora — jako znawcę piśmiennictwa Tatarów litewskich oraz polszczyzny północnokresowej — o napisanie recenzji doktoratu z zakresu kitabistyki mojej doktorantki, prof. Joanny Kulwickiej-Kamińskiej. Profesor Czekman nie tylko napisał bardzo kompetentną i wnikliwą recenzję, ale również przyjechał do Torunia na obronę rozprawy. Jeden z toruńskich wieczorów spędziliśmy przy dobrym czerwonym winie, które Profesor uwielbiał, na rozmowie i snuciu planów badawczych na przyszłość. Część ówczesnych sugestii Profesora jest dzisiaj realizowanych zarówno na Uniwersytecie Wileńskim, jak i na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu; wiele tematów badawczych jest podejmowanych w partnerskiej współpracy obu tych ośrodków kitabistycznych. W ten sposób prof. Czekman połączył Wilno i Toruń nie tylko na płaszczyźnie naukowej, ale także przyjacielskiej” [Łapicz 2017, 393].

Zatem zainicjowane przez tych wybitnych uczonych badania oraz ich współpraca przyczyniły się do powstania dwóch szkół kitabistycznych — wileńskiej i toruńskiej, które wspólnie zorganizowały szereg konferencji oraz spotkań popularyzujących literaturę, historię i język Tatarów litewsko-polskich. Ponadto

zrealizowały wspólne projekty i granty oraz wydały kilkanaście wspólnych publikacji.

Szczególnie ważne wydają się międzynarodowe obchody kolejnych rocznic [600-, 610-, 615- i 620-lecia] osadnictwa Tatarów na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz 700-lecia tegoż osadnictwa na Litwie: *Tatars In The History And Culture Of Lithuania From The 14th To The 21st Centuries: The Latest Researches*. Ponadto współorganizowano liczne konferencje tematyczne, w tym także poświęcone innym mniejszościom religijnym, m.in. Karaimom, jak również dedykowane pamięci mistrzów — Antonowicza i Czekmonasa, np. w 2008 roku: *Litwini i Słowianie: przenikanie języków i kultur w przeszłości i teraźniejszości Litwy*, w 2016: *Słowianie i Bałtowie: kontakty językowe i kulturowe w przeszłości i teraźniejszości*, w 2018: w 50-tą rocznicę wydania monografii Antonowicza czy w 2023: *Kitabistyka — metodologia badań i publikacja źródeł*. Wspólnie z wileńskimi bibliotekami i muzeami zorganizowano także prezentacje wydań tatarskich zabytków jak np. w 2015 w 100-lecie wydania *Kitabu Łuckiewicza* i w 35. rocznicę śmierci profesora Antona Antonowicza czy w 2022: *The Kitab of Ivan Lutskevich: a Monument of Lithuanian Tatar Culture* (2). Tych naukowych wspólnych spotkań w Wilnie było łącznie 15.

Jednak sympozja, seminaria i konferencje odbywały się również w Polsce, jak np. w 2009 roku ku czci powszechnie znanego społecznika tatarskiej orędownika dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego Macieja Musy Konopackiego: *Tatarzy Wielkiego Księstwa Litewskiego w języku, kulturze i historii*; w latach 2013–2022 w ramach dwóch edycji grantu “Tefsir”, np. *Narodziny turkologii we Wschodniej Europie i jej znaczenie dla mniejszości turkijskich. W 50. rocznicę śmierci prof. Ananiasza Zajączkowskiego i 80. rocznicę śmierci Leona Kryczyńskiego*, a także z okazji 620 rocznicy tatarskiego osadnictwa: *Tatarzy-muzułmanie Wielkiego Księstwa Litewskiego: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość (620 lat Tatarów w historii, religii i kulturze Białorusi, Litwy i Polski)*, która miała swoje odsłony w tych trzech państwach, a zgromadziła ponad 40 uczonych z 7 krajów, w tym rodowitych Tatarów z Polski, Litwy, Białorusi, Ukrainy, Rosji, Bułgarii i Turcji. Ponadto w 2015 roku jedno z naukowych spotkań poświęcono badaniom Czesława Łapicza: *Święte księgi Żydów, Chrześcijan i muzułmanów w słowiańskim kręgu kulturowym*. Łącznie w Polsce odbyło się 10 konferencji i seminariów.

Należy dodać, że każdemu takiemu wydarzeniu towarzyszyły z reguły: wystawy (np. *Mustafa Dżemilew — niezłomny obrońca wolności i praw człowieka; Tatarzy – muzułmanie na ziemiach Rzeczypospolitej [MZR w RP]; Tradycje i współczesność Tatarów – polskich muzułmanów [MZR w RP]; Złota epoka Jagiellonów – moduł Tefsir Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego [Centrum Badań Kitabistycznych UMK i Biblioteka Zakładu Narodowego im.*

Ossolińskich] oraz prezentacje zabytków tatarskiego piśmiennictwa, pochodzące ze zbiorów Litewskiego Muzeum Narodowego, Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich czy Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego), koncerty (np. premiera albumu muzycznego Karoliny Cichej i Barta Pałygi z muzyką tatarską), spotkania z miejscowymi Tatarami, odwiedzanie miejsc wspólnej pamięci: meczetów i mizarów oraz degustacja dań kuchni tatarskiej.

Pokłosem tych działań jest szereg publikacji monograficznych. Warto tu wskazać niektóre wydane na Litwie monografie: *Orient w tradycji społeczeństw Wielkiego Księstwa Litewskiego: Tatarów i Karaimów* [2008]; *Język, kultura i tradycje literackie Wielkiego Księstwa Litewskiego* [2009]; *Historia i kultura Turków na Litwie* [2014]; *Tatarzy w dziejach i kulturze Litwy od XIV do XXI wieku: najnowsze badania* [2023] oraz wspomnieć liczne artykuły w czasopiśmie *Slavistica Vilnensis*. Z publikacji wydanych w Polsce można zaś wymienić tomy: *Tatarzy Wielkiego Księstwa Litewskiego w historii, języku i kulturze* [2013]; *Tefsir Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Teoria i praktyka badawcza* [2015]; *Święte księgi judaizmu, chrześcijaństwa i islamu w słowiańskim kręgu kulturowym* [2016]; *Tatarskie dziedzictwo kulturowe* [2018]; *Rękopis z Czombrowa. Filomacki przekład Koranu — edycja i studium historyczno-filologiczne zabytku* [2019] oraz 2 serie *Litteraria Copernicana*, np. *Tatarzy i Słowiańszczyzna* [2020].

Wilno i Toruń połączyły też wspólne projekty. W obszarze priorytetowych badań kitabistycznych wskazano wydanie krytyczne unikatowych w skali światowej zabytków piśmiennictwa — manuskryptów typu *tefsir*, służące ich ochronie, upowszechnieniu oraz włączeniu do żywej tradycji kultury tatarskiej. Prace w tym zakresie zostały podjęte przez międzynarodowy interdyscyplinarny Zespół naukowców w ramach projektu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, pt. *Tefsir — projekt filologiczno-historycznego opracowania oraz krytycznego wydania tzw. tefsiru Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego z 2. połowy XVI w. (pierwszego przekładu Koranu na język polski)*, a ich wynikiem jest trzytomowa edycja pierwszego na świecie tłumaczenia Koranu na język słowiański. W gronie wykonawców znaleźli się tacy badacze z Wilna jak: Sergejus Temčinias, Galina Miškinienė i Nadieżda Morozova.

Wspomniane tu wieloletnie badania, a także najnowsze edycje zabytków tatarskiej kultury: kitabu Łuckiewicza i tefsiru z Olity dały asumpt do kolejnego naukowego spotkania pn.: *Kitabistyka — metodologia badań i publikacja źródeł*. Jego organizatorami byli: Instytut Języków i Kultur Bałtyckich Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wileńskiego, Centrum Badań Kitabistycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Instytut Języka Litewskiego.

W dwudniowej konferencji wzięło udział 37 naukowców z Litwy, Polski, Estonii, Ukrainy, Turcji i innych krajów. Ponadto kilkunastu słuchaczy w for-

mie *online*. Obrady plenarne i sekcje były związane tematycznie z badaniami profesorów Antonowicza i Czekmonasa. Koncentrowały się na dziedzictwie kulturowym byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego, w tym na zagadnieniach historii, języka i kultury Tatarów oraz staroobrzędowców, a także na socjolingwistyce bałtyckiej i słowiańskiej, etnolingwistyce i kontaktach językowych.

Wystąpienia plenarne dotyczyły badań kitabistycznych, upamiętniających m.in. wkład Antona Antonowicza w tę dyscyplinę nauki oraz dziedzictwa kulturowego staroobrzędowców i badań dialektalnych, nawiązujących z kolei do zainteresowań naukowych Valerija Czekmonasa. Wśród prelegentów znaleźli się: Czesław Łapicz i Joanna Kulwicka-Kamińska (*Dziedzictwo kulturowe Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Pierwszy przekład Koranu na język słowiański z XVI wieku*), Elżbieta Smułkowa (*Profesor Walery Czekman vel Valerijus Čekmonas w świetle jego ponad 25-letniej korespondencji*), Nadieżda Morozova (*В. Н. Чекмонас и исследования балто-славянского языкового пограничья*), Stefan Grzybowski (*Białoruski żywioł językowy a rosyjski dialektalny areal staroobrzędowy*) oraz Vladyslav Hrybovskiy (*Литовские татары в XVIII веке: идентичность, миграции, трансграничные связи и отношения*).

Kolejne referaty były prezentowane w tematycznych sekcjach: kitabistycznej, dialektologicznej i staroobrzędowców.

Prelekcje w sekcjach kitabistycznych koncentrowały się na zagadnieniach literatury i języka oraz historii i kultury, w tym tradycjach i obrzędowości Tatarów byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Problematyka języka i zawartości treściowej tatarskich manuskryptów stała się zatem przedmiotem wystąpień: Ałły Kożynowej (*Zapożyczenia z języków zachodnioeuropejskich w tekstach arabograficznych*), Hüseyina Durguta (*On Turkish Words and Expressions in the Kitab of Ivan Lutskevich*), Mariji Konickiej (*Būtojo laiko veiksmažodžiai Aišos Smolskos kitabe*) oraz Michała Mocha i Michała Łyszczarza (*„Modlitewnik muzułmański” Stefana Jasińskiego (1986): analiza zawartości i znaczenie w praktyce religijnej polskich Tatarów*). Z kolei tematy historyczno-kulturowe poruszali: Anna Cychnerska (*Gatunkowa różnorodność słowiańskiego aljamiado. Przykład Bałkanów*), Jonas Mardosa (*Raižių mečėtė: islamo ir totorių paveldo Lietuvoje objektas*), Artur Kono-packi (*Czy wśród Tatarów w Polsce istniała potrzeba nauki szariatu?*) i Galina Miškinienė (*Sufijų ir šitų įtaka Lietuvos totorių religiniam gyvenimui: rankraštinių tekstų pagrindu*).

Sekcje dialektologiczne miały dwie odsłony: pogranicze bałtycko-słowiańskie i regionalne zabytki piśmiennictwa. W zakresie słowiańsko-bałtyckich kontaktów językowych swoje badania prezentowali: Danguolė Mikulėnienė (*Tarminio (kalbinio) požymio polifunkciškumas daugiakalbėje aplinkoje*), Bonifacas Stundžia (*Baltų *anžōl/nas ‘ąžuolas’: pavadinimo variantai ir jų*

kilmė), Kazimieras Garšva (*Dabartinio lietuvių ir slavų kalbų paribio hidronimai*), Jolanta Migdał („*Dryblas*” i „*kurdupel*” — *leksykograficzne rozważania o litewskich zapożyczeniach w języku polskim*) i Mirosław Jankowiak (*Polszczyzna północnokresowa a gwary białoruskie na Litwie. Wybrane aspekty arealne*). Natomiast nad zabytkami piśmiennictwa z obszaru byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego i i Korony Polskiej pochyłili się: Tomasz Lisowski (*Status lingwistyczny leksemów swadźba / swadba i swadziebny w przekładzie Nowego Testamentu Szymona Budnego z 1574 roku*), Sergejus Temčinas (*Petro Čiževskio „Alfurkan Tatarski” (Wilno, 1616/1617): autoriaus, leidėjo ir spaustuvinininko tarpusavio atskyrimas*), Katarzyna Sicińska (*Język listów Szczęsnego Czackiego jako odbicie osiemnastowiecznej polszczyzny południowokresowej*), Birutė Jasiūnaitė (*Kai kurios baltų ir slavų folkloro kalbos ypatybės Aleksandro Potėbnios akimis*), Agnieszka Kaliska i Paulina Michalska-Górecka (*XIX-wieczny słownik W. Kazimirskiego jako źródło wiedzy o Oriencie*) oraz Agnieszka Piotrowska-Wojaczyk (*Regionalizmy kresowe w „Wielkim słowniku języka polskiego PAN” pod red. Piotra Żmigrodzkiego*).

Sekcje związane z badaniami nad dziedzictwem staroobrzędowców obejmowały historię i kulturę tej społeczności. Wystąpienia skoncentrowane wokół tych zagadnień zaprezentowali: Grigorijus Potašenko (*Староверие в Литве (1918–1923): утверждение учения брачных поморцев, создание церковных структур и официальное признание Церкви*), Ina Kudrešova-Petkevičė (*Lenkijos sentikių bažnyčia 1920–1928 m.: teisinė padėtis ir sentikių lūkesčiai*), Mari Liis Paaver-Potašenko (*Иконы мастерской Г. Е. Фролова в Резекненской Кладбищенской старообрядческой общине: проблемы атрибуции, стилистические особенности икон*), Uladzisłaŭ Ivanoŭ (*Стараверская тэма ў беларускай прэсе Вільні ў 1920–1930-ыя гады*), Serhii Taranets (*Источники и литература по этнологии и фольклористике старообрядчества в XIX – начале XX вв.*), Helena Pocięchina (*Некоторые текстологические особенности рукописи Духовной грамоты Иосифа Волоцкого из старообрядческого сборника*), Joanna Orzechowska (*Система антиценностей мазурских старообрядцев на основе „Скутского покаяния”*), Dorota Paško-Koneczeniak (*Dublety akcentuacyjne w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców z regionu suwalsko-augustowskiego*) oraz Jelena Konickaja (*Пословицы и поговорки в речи староверов: взаимодействие литовской и славянской культур*).

Pięknym podsumowaniem tak bogatego w treści i zróżnicowanego tematycznie naukowego spotkania było wystąpienie Wojciecha Mądrego, wpisujące się w obchody 700-lecia Wilna (*Dzieje Wilna widziane oczyma badacza wczesnych dziejów Słowian — Władysława Kowalenki (1884–1966). Na podstawie materiałów archiwalnych*).

Konferencji towarzyszyła ponadto wystawa: *Droga nauczycieli: badania nad kulturą narodów litewskich*, której kuratorem była Snieguolė Misiūnienė z Wydziału Komunikacji i Informacji Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. Wśród zaproszonych gości znaleźli się ponadto muzealnicy: Rūta Kačkutė, dyrektor generalna Litewskiego Muzeum Narodowego, Žyngintas Būčys, wicedyrektor Litewskiego Muzeum Narodowego, Nijolė Klingaitė-Dasevičienė, dyrektor Działu Zbiorów Naukowych i Dziedzictwa Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego, reprezentanci Uniwersytetu Wileńskiego i Instytutu Języka Litewskiego: prof. dr Mindaugas Kvietauskas, dziekan Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wileńskiego, dr. Albina Aukšoriūtė, dyrektor Instytutu Języka Litewskiego oraz doc. dr Ērika Sausverde, dyrektor Instytutu Języków i Kultur Bałtyckich Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wileńskiego, ambasadorowie: Turcji (J. E. Barış Tantekin), Azerbejdżanu (J. E. Dr. Tamerlan Garayev), Kazachstanu (J. E. Timur Urazayev) i Polski (J. E. Konstanty Rądziwiłł) oraz wicedyrektor Instytutu Polskiego w Wilnie (Mateusz Jakubiak).

Wystawa miała cztery odsłony:

1. biblioteka mistrzów, w której zostały zaprezentowane najważniejsze publikacje profesorów Antonowicza, Czekałmonasa i Łapicza,
2. biblioteka uczniów, w której znalazły się przede wszystkim prace Galiny Miškinienė i Joanny Kulwickiej-Kamińskiej,
3. biblioteka wspólnych publikacji, w której zaprezentowano monografie wieloautorskie i artykuły, będące wynikiem międzyuniwersyteckiej współpracy Wilna i Torunia oraz
4. krytyczne edycje tatarskich manuskryptów, przede wszystkim kitabu Łuckiewicza i tefsiru z *Olity* oraz tzw. rękopisu z Czombrowa, czyli XIX-wiecznego tłumaczenia Koranu na język polski autorstwa wileńskich filomatów: ks. Dionizego Chlewińskiego i Ignacego Domeyki, dedykowanego społeczności Tatarów litewsko-polskich.

Uczestnicy wydarzenia mieli również okazję spróbowania kuchni tatarskiej i uczestniczenia w pokazie wirującego derwisza. Zatem jak zwykle wileńskie spotkanie uczonych i przyjaciół było — dla biorących w nim udział — ucztą intelektualną, duchową, ale i... kulinarną.

Bibliografia

BAIRAŠAUSKAITĖ, T., KOBECKAITĖ, H., MIŠKINIENĖ, G. (red.), 2008. *Orientas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos visuomenės tradicijoje: totoriai ir karaimai. Lietuvos istorijos studijos*, t. 6. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

BAIRAŠAUSKAITĖ, T., MIŠKINIENĖ, G. (red.), 2014. *Tiurkų istorija ir kultūra Lietuvoje. Turks' History and Culture in Lithuania. История и культура тюрков в Литве. Lietuvos istorijos studijos*, t. 11. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

KRAJEWSKA, M., KULWICKA-KAMIŃSKA, J., SZULC, A. (red.), 2016. *Święte księgi judaizmu, chrześcijaństwa i islamu w słowiańskim kręgu kulturowym. Prace dedykowane Profesorowi Czesławowi Łapiczowi. T. 1: Księgi wyznawców islamu. Kitabistyka. T. 2: Księgi wyznawców judaizmu i islamu. Historia — Socjologia — Sztuka. T. 3: Słowiańscy chrześcijanie Wschodu i Zachodu. Język — Dialekt — Piśmiennictwo*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

KULWICKA-KAMIŃSKA, J., ŁAPICZ, CZ. (red.), 2013. *Tatarzy Wielkiego Księstwa Litewskiego w historii, języku i kulturze*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

KULWICKA-KAMIŃSKA, J., ŁAPICZ, CZ. (red.), 2015. *Tefsir Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Teoria i praktyka badawcza*. Toruń. E-monografia: http://www.tefsir.umk.pl/pliki/Tefsir_Tatarow_WKL.pdf [10.11.2023].

KULWICKA-KAMIŃSKA, J., ŁAPICZ, CZ. (red.), 2019. *Rękopis z Czombrowa. Filomacki przekład Koranu — edycja i studium historyczno-filologiczne zabytku*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

KULWICKA-KAMIŃSKA, J., ŁAPICZ, CZ., MIŠKINIENĖ, G. (red.), 2018. *Tatarskie dziedzictwo kulturowe. T. 1: Rękopiśmienne księgi religijne. 50 lat kitabistyki. T. 2: Historia. Literatura. Sztuka*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

KULWICKA-KAMIŃSKA, J., ŁAPICZ, CZ., 2022. *Tefsir Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego: XVI-wieczny przekład Koranu na język polski. Wydanie krytyczne zabytku polskiej kultury narodowej*. T.1: *Komentarz filologiczno-historyczny* (red.). T. 2: *Faksymile*. T. 3: *Transliteracja*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

KULWICKA-KAMIŃSKA, J., ŁAPICZ, CZ., MIŠKINIENĖ, G. (red.), 2020. *Tatarzy i Słowiańszczyzna, Litteraria Copernicana*, 1(33). Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

ŁAPICZ, CZ., 1986. *Kitab Tatarów litewsko-polskich (Paleografia. Grafia. Język)*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

ŁAPICZ, CZ., 2016. Profesor Antoni Antonowicz (Антон Канстантiнaвiч Антановiч // Antanas Antanavičius) (1910–1980) — polsko-białorusko-litewski badacz piśmiennictwa Tatarów — muzułmanów Wielkiego Księstwa Litewskiego, *Litteraria Copernicana*, 2(18). 205–208. doi:10.12775/LC.2016.027

ŁAPICZ, CZ., 2017. Profesor Valerij Čekmonas: ślady w mojej pamięci, *Slavistica Vilnensis*, 62. 391–394. <https://doi.org/10.15388/SlavViln.2017.62.11703>

MIŠKINIENĖ, G., 2021. *The Kitaf of Ivan Lutskevich a Monument of Lithuanian Tatar Culture*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

MIŠKINIENĖ, G. (red.), 2023. *Totoriai Lietuvos istorijoje ir kultūroje XIV–XXI a.: naujausi tyrimai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

MIŠKINIENĖ, G., 2021. *The Kitaf of Ivan Lutskevich a Monument of Lithuanian Tatar Culture*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. TEMČINAS, S., MIŠKINIENĖ, G., ČIS-TIAKOVA, M., MOROZOVA, N. (red.), 2009. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kalbos, kultūros ir raštijos tradicijos, Bibliotheca Archivi Lithuanici* 7. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

АНТОНОВИЧ, А. К., 1968. *Белорусские тексты, писанные арабским письмом, и их графико-орфографическая система*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

ЧЕКМОНАС, В., 1985. Гадальная книга Ходыны (из китаба КУ-1446), *Kalbotyra*, 36(2). 99–107.

Bibliography (Transliteration)

ANTONOVICH, A. K., 1968. *Belorusskie teksty, pisannye arabskim pis'mom, i ih grafiko-orfograficheskaya sistema*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

CHEKMONAS, B., 1985. Gadal'naya kniga Hodyny (iz kitaba KU-1446), *Kalbotyra*, 36(2). 99–107.

W październiku 2023 r.

Joanna Kulwicka-Kamińska, dr hab. nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, Centrum Badań Kitabistycznych na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Joanna Kulwicka-Kamińska, PhD (Humanities), Assoc. prof. of humanities in linguistics, Center for Kitab Studies at Nicolaus Copernicus University in Torun.

Joanna Kulwicka-Kaminska, habilituota humanitarinių mokslų daktarė, Mikalojaus Koperniko universiteto Kitabistikos tyrimų centras.